

OSMANSKI, ARAPSKI I BOSANSKI NATPISI NA NIŠANIMA U GREBLJIMA U ODŽAKU (I)

Nedim ZAHIROVIĆ
nedim.zahirovic@rub.de

SAŽETAK: U radu su predstavljena 33 natpisa koja se nalaze na nišanima u jednom od dvaju grebalja u središtu Odžaka. Među njima se nalazi i najstariji natpis u Odžaku, koji potječe iz 1174. (1760/61) godine. U ovom su greblju prema natpisima ukopani članovi porodica Berbić, Medžiković, Sejdić, Brkić, Ćatić, Mehić, Omeragić, Omerbašić, Omićević, Šabanović, Halilović, Puzić, Plavić, Porobić, Podgorić, Hamzić, Ebubekiragić i Ordagić. Natpisi su napisani na osmanskome, arapskom i bosanskom jeziku. Rad ima za cilj da sadržaj natpisa učini dostupnim i istraživačima koji ne poznaju ova dva jezika kao i bosansku arabicu, kojom su napisani natpisi na bosanskom jeziku. Također se želi sačuvati svjedočanstvo o postojanju nišana odnosno natpisa koji bi zbog dotrajalosti, oštećenja i nebrige mogli nestati.

Ključne riječi: Odžak, greblje, nadgrobni spomenici, natpisi

Osmanski, arapski i bosanski natpisi na nišanima u grebljima u Odžaku (I)

Prošlost Odžaka u Posavini je malo poznata. U prvom broju *Ana-la Gazi Husrev-begove biblioteke* koji se pojavio 1972. godine Osman Sokolović je saopćio značajne ali neizravne podatke o nastanku Odžaka. Radeći na spjevu Aga-dede, pjesnika iz Dobora, Sokolović je iznio pretpostavku da je jezgro današnjeg Odžaka predstavljao porodični odžak osmanskog feudalca Miralem-bega Fetihlije. (Sokolović, 1972: 7–9) Može se pretpostaviti da je Odžak do Bečkog rata (1683–1699) bio palanka koja je služila odbrani porodičnog odžaka Fetihlija odnosno Fethibegovića, a

od završetka Bečkog rata pa kroz veći dio 18. stoljeća odbrambena tačka na granici Osmanskog Carstva prema Habsburškoj Monarhiji. U osmanskome popisu stanovništva u Bosanskom ejaletu iz 1851. godine navedeno je da su u Odžaku bila 94 domaćinstva u kojima je popisano 328 muških osoba (ovim popisom bili su obuhvaćeni samo muški podanici). Petorica muškaraca bili su u vrijeme popisa u vojsci (*redif*).¹ Kao prvo u tome popisu navedeno je domaćinstvo Muharem-bega, sina Hamza-begovog, koji je vjerovatno bio najutjecajnija osoba u palanci Odžak. U okviru njegovog domaćinstva popisao je Muharem-begov sin Alija kao i Muharem-begovi braćići, Salih i Adem. Najvjerovatnije

je Salihov i Ademov otac, Dervišbeg, bio umro, pa su oni živjeli u domaćinstvu svoga amidže. Poslije Muharem-begove porodice popisana je porodica Rustem-bega, sina Abdulganijevog. Porodica Osmanefendije, imama u Odžaku, bila je mnogobrojna. Osman-ef. imao je šestoricu sinova (Husejn, Ibrahim, Adil, Sabit, Mehmed i Omer).² Brojna je bila i porodica Ibrahima Subašića, koji je imao trojicu sinova (Murat, Hasan, Mustafa). Zajedno s Ibrahimom živjela su i njegova braća Mehmed, Husejn i Šerif kao i njegov (Ibrahimov) zet Mustafa s

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul, Nüfus Defteri No. 5898, fol. 177.

² Isto, fol. 153–154.

trojicom sinova (Husejn, Hašim i Osman).³ Najstariji muški stanovnik Odžaka bio je Hasan (Mehmeda) Mešković, koji je u vrijeme popisa imao 80 godina.⁴

U ovome radu je predstavljen dio osmanskih, arapskih i bosanskih natpisa na nišanima u jednom od dva muslimanska greblja u središtu Odžaka.⁵ Nišani se nalaze u greblju koje je udaljeno sedamdesetak metara od džamije, idući u pravcu jugozapada. U njemu sam svojevremeno obradio natpise na 57 nišana.⁶ Među njima je i najstariji natpis koji sam pronašao u Odžaku. On se nalazi na nišanu Mustafa-bega, sina Hasan-begovog, a potječe iz 1174. (1760/61) godine.⁷ Od predstavljena 33 natpisa, u 31 su navedena prezimena umrlih. To su: Berbić, Brkić, Čatić, Ebubekiragić, Halilović, Hamzić, Medžiković, Mehić, Omeragić, Omerbašić, Omićević, Ordagić, Plavić, Podgorić, Porobić, Puzić, Rakman, Sejdić i Šabanović. U dva natpisa samo je navedeno ime umrle osobe kao i ime njezinog oca. Iz natpisa na nišanu Bege Ordagića razvidno je da je on bio iz kasabe Zvornik, da se nastanio u Odžaku i tu umro (br. 4). Moguće je da je ovaj Bego zapravo bio porijeklom iz Malog Zvornika, koji su 1833. godine Osmanlije predali kneževini Srbiji. Nesto slično moglo

se desiti i s Omerom Ebubekiragićem, sinom Ahmed-aginim, koji je bio iz Šapca (br. 8). Moguće je da se njegova porodica iselila iz Šapca, odnosno doselila u Odžak, kada su 1867. godine Osmanlije predale Šabac vlastima kneževine Srbije. I njemu, odnosno njegovoj porodici, bilo je važno da se u natpisu istakne ime mjesta odakle je potekao. Iz natpisa se vidi da je Omer Ebubekiragić za svoga života uz svoje ime stavljao i titulu sejjida.⁸

Neki natpisi su oštećeni zubom vremena, više puta krečeni ili obrasli sitnom mahovinom, pa su stoga teško čitljivi. Posebice je ponekad bilo teško u brojkama koje označavaju godine smrti razlikovati arapske cifre 2, 3 i 4. Iskreno se nadam da mi se kod toga nije potkrala nijedna greška, ali to ne mogu potpuno isključiti. Tokom rada ograničili smo se na najnužnije intervencije da bismo mogli pročitati i uslikati natpis. Primjerice, datum najstarijeg natpisa iz 1174. (1760/61) godine je tako duboko ukopan u zemlji i, ukoliko bi se želio uslikati cijeli natpis na nišanu, trebalo bi odstraniti znatnu količinu zemlje s mezara. Zato smo ovdje odstranili samo onoliko zemlje koliko je bilo potrebno da se godina pročita, ali ona se, nažalost, ne vidi na priloženoj slici. Natpise nisam poredao

hronološki, nego onako kako sam ih bilježio, idući od ulaza u greblje, gdje se nalazi najstariji natpis, prema drugom kraju greblja.

Nažalost, ovdje ne mogu predstaviti sve natpise u ovom greblju koje sam svojevremeno uslikao i zabilježio u transkripciji. Naime, kada sam ih bilježio bio sam u prilici da ih izbliza vidim, pročitam i uslikam, međutim, sada, uspoređujući slike i natpise, u nekim slučajevima ne mogu biti siguran kojem natpisu koja slika pripada. Zato ovdje predstavljam samo natpise kojima mogu i slike priložiti. Rad ima dva cilja: prvo, da istraživačima prošlosti ovog mjesta natpisi na nišanima budu pristupačni, i drugo, isto toliko važno, da sačuva svjedočanstvo o postojanju onih natpisa odnosno nišana koji bi mogli uskoro nestati.⁹

Natpisi na nišanima slijede u najvećem broju slučajeva uobičajenu diplomatsku formulu: zazivanje Božijeg imena, ime umrle muške (*merhum*) odnosno ženske (*merhume / merhuma*) osobe, očevo ime dotične osobe, u slučaju ženske osobe obično i ime njezinog supruga, traženje Božijeg oprosta grijeha, poziv da se za dušu umrle osobe i duše njegovih odnosno njezinih roditelja prouči Fatiha i datum smrti. Kod malog broja natpisa navode se i neki dodatni podaci,

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul, Nüfus Defteri No. 5898, fol. 157.

⁴ Isto, fol. 155.

⁵ Ideja da obradim ove natpise potekla je od Tajiba Nurikića, koji je proveo svoje djetinjstvo u Odžaku, a radni vijek u Gračanici, predavajući matematiku u gimnaziji. Njegov otac, Mustafa-ef. Nurikić, bio je imam u Odžaku od 1946. do 1967. godine. Mi smo više puta od 2005. do 2008. godine zajedno odlazili u Odžak. Ponekad su nam se na putovanjima u Odžak pridruživali Tajibov brat Mehmed Nurikić (1945–2016), Omer Nurikić, predavač bosanskog jezika i književnosti u Mješovitoj srednjoj školi u Gračanici, i Rusmir Djedović, historičar i geograf iz Gračanice. Svima njima, a posebice Tajibu Nurikiću, dugujem zahvalnost za pomoć prilikom obrade ovih natpisa.

Također sam dužan spomenuti i tadašnjeg prvog imama u Odžaku Fahrudin-ef. Mujanovića (1961–2020), koji nam je ljubazno dopustio da obradimo natpise, kao i drugog imama, Mujo-ef. Zahirovića, koji nam je pomagao pri obradi natpisa.

⁶ Također sam zabilježio i natpise na 60 nišana koji se nalaze u greblju preko puta džamijskog harema. U ovome greblju su ukopani članovi porodica Maglajlić, Idrizbegović, Adembegović itd. Dio ovih natpisa bit će predstavljen nekom drugom prilikom.

⁷ Izgleda da se ovdje nalazio drugi stariji nišan i da je neko, vjerovatno zbog dotrajalosti ili oštećenja, stavio ovaj novi nišan. Mezar je ograđen santsračem. Ovaj dio greblja je obrastao borovinom i u njemu se nalaze vjerovatno najstariji mezarovi u Odžaku.

Nedaleko od ovog mezara nalazi se jedan stari nišan, koji još uvijek stoji uspravno, ali natpis na njemu je zbog utjecaja atmosferilija toliko oštećen, pa je nemoguće bilo šta pročitati.

⁸ Sejjidima su nazivane osobe koje su za sebe tvrdile da potječu od Husejna, r.a., unuka Poslanika Muhammeda, s.a.v.s. Međutim, ta titula je u 19. stoljeću potpuno izgubila svoju vrijednost odnosno vjerodostojnost. (Nametak, 1996: 253)

⁹ Riječ je o nišanima koji su već oštećeni ili iščupani iz zemlje. Primjerice, nišan br. 4 iz 1878/79. godine je iščupan i ne može se znati gdje je ranije stajao. Tokom bilježenja natpisa mogao sam vidjeti da je jedan krasno urađen ali već iščupan dječiji nišan u greblju preko puta džamijskog harema jednostavno bez traga nestao.

naprimjer, mjesto gdje je osoba rođena, odnosno živjela.¹⁰

Transkripcija u natpisima na osman-skoturskom i arapskom jeziku slijedi, uz manje izmjene, transkripciju primijenjenu u *İslâm Ansiklopedisi*. “Kef” (ك), koji stoji na kraju bosanskih prezimena, je dat kao “č”. Transkripcija natpisa na bosanskoj arebici slijedi njihovu grafiju, odnosno dugi vokali u tim natpisima (ā, ī, ō, ū) ne označavaju uvijek stvarnu duljinu vokala. Samoglasnik “dž” je dat kao “đ”. Također i u natpisima na osmanskom odnosno arapskom jeziku naznačio sam duge vokale i u slučajevima gdje su pisari odnosno klesari pogriješili. Primjerice, u natpisu br. 3, u imenu Rustem, stoji dugi vokal koji u grafiji toga imena zapravo ne postoji. Međutim, ja sam taj vokal zadržao, pa ime u transkripciji glasi Rüstem.

Transkripcija natpisa

1) Mustafa-beg, sin Hasan-begov, 1174. (1760/61)

Tārīḥ-i| merḥū|m Muṣṭafā| Beg
ibn-i| Ḥasan| Beg| sene 1174||

2) Emina, kći Meše Berbića, supruga Saliha, sin Husejna Rakmana, u mjesecu muharremu 1288. (23.3.–21.4.1871)

Hüve l-Ḥayyu l-Bākī| el-merḥūme ve l-maġfū|re lehā Emīne
bint-i Meṣa| Berbić Šāliḥ bin
Hüseyn Rākman ḥalīlesi| ġafere

¹⁰ O osmanskim nadgrobnim spomenicima postoji značajna literatura v. Jean-Louis Bacqué-Grammont, Hans-Peter Laqueur, Nicolas Vatin, *Cimetières de la mosquée de Şokollu Mehmed Paşa à Kadrga Limani, de Bostanci Ali et du türbe de Şokollu Mehmed Paşa à Eyüb*, Tübingen, 1990; Hans-Peter Laqueur, *Osmanische Friedhöfe und Grabsteine in Istanbul*, Tübingen, 1993; Erich Prokosch, *Osmanische Grabinschriften: Leitfaden zu ihrer sprachlichen Erfassung. Mit einem Anhang über seldschukische, Tavā'ifü-l-Mülük-, frübosmanische, moderne zweischriftige und karamanische Grabinschriften*, Berlin, 1993. O osmanskim nadgrobnim spomenicima odnosno natpisima u Bosni i Hercegovini v. Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, vol. 1–3, Sarajevo, 1974–1982; Nurcan Boşdurmaz, *Bosna Hersek mezartaşları: Osmanlıdan günümüze Saraybosna, Mostar, Livno ve Glamoç*, Haarlem, 2011.

l-lāhu lehā ve li-vā|lideyḥā rūḥuna| El-fātiḥa| sene 1288| muḥarremü l-ḥarām||

3) Rustem, sin Osmanov, u mjesecu muharremu 1303. (10.10.–8.11.1885)

7

8

9

10

11

12

Hüve l-Hallaku l-Bā|kī el-merhūmu ve l-mağfuru lehū| Rüstem bin| 'Osmān gafere| l-lāhu lehū ve li-v|ālideyhi

rū|huna El-fā|tiha sene| 1303| muharremü l-ḥarām||
4) Bego Ordagić, iz Zvornika, 1296. (1878/79)

- Hüve l-Hayyu l-Bāki| 'an aslin İzvornikli| kaşabalı olub| Ocakda merhūm| Ordağic Be'go| rüh-çün| El-fātiha| sene 1296||
- 5) Sadik, sin Mustafin, Sejdić, u mjesecu muharremu 1295. (5.1.-3.2.1878)
Hüve l-Hayyu l-Bāki el-merhūmu| ve l-mağfūr Šadik bin| Muštafa Seydić li-rüh| ihi Fātiha| sene 1295| m[uharrem]||
- 6) Habiba, supruha Muhina, Brkić, 1943.
merhūmetün ve mağfuretün lehā| Ḥabiba| Brkić| li-llāhi El-fā|tiha||¹¹
- 7) Emina Čatić, supruha Mehmedova, 9.6.1951.
merhūma| Čatić| Emīnā| ž[ena] [Me]hmedova| lil-lāhi El-fātiha||¹²
- 8) Omer, sin Ahmed-agin, Eubekiragić, iz Šapca, 1268. (1851/52)
el-merhūmu ve l-mağfūr| Böğürdelenli es-seyyid| 'Ömer ibn-i Aḥmed Ağa| Ebubekiragić| rüh-için| El-fātiha| sene 1268||
- 9) Kerim, sin Mujin, Medžiković, 1327. (1909/10)
Hüve l-Hayyu l-Bāki| el-merhūmu ve l-mağfuru| lehū Kerim bin Muyo| Meciković rüh-için| El-fātiha| sene 1327||
- 10) Redžo, sin hadži Begin, Mehić, 1953.
merhūm| Mehić| Redžo| bin ḥadži| Beğin| 1953||¹³
- 11) Abdulfazil Puzić, godina smrti nedostaje zbog oštećenja

¹¹ Ispod: BRKIĆ| HABIBA| žena| MUHE|1943||

¹² Ispod: ČATIĆ| EMINA| 9. VI| 1951||. Emina je bila rodom iz Dervente. Pored nje je ukopan njezin suprug Mehmed (Avdo) Čatić (1886–1966), amidžić pjesnika Muse Čazima Čatića. Tu je također ukopana i Mehmedova kćerka Nura Čatić (1916–1987). Prema kazivanju Tajiba Nurikića, njegov otac, Mustafa-ef. Nurikić, izradio je arebički natpis na Emininom nišanu. On mi je također kazivao da se sjeća da su ljudi dolazili Mustafa-efendiji da arebicom ukleše natpise na nišane, ali poslije toliko godina nije mogao kazati o kojim se još natpisima radi.

¹³ Ispod: MEHIĆ| REDŽO| H. BEGE||

13

14

15

16

- Hüve l-Ĥayyu l-Bākī | yā za'iren bi-kabrī | ve yā mütefekki ren fi | emrī küntü | emsi mişle ke | tekünu ğaden | mişli el-merĥüm | Buziĉ 'Abdü l-fāzil li-llāhi? | El-fātiĥa fi | ...? |
- 12) Hasan, sin hadži Mujin, Omerbašić, 16. rebiul-evvel 1377. (22.10.1957) merĥüm | 'O[mer]ba[šić] | Hasan | bin hadži | Müje | li-llāhi El-fātiĥa | 16 rebi'ul-evvel | 1377 |¹⁴
- 13) Muĵaga, sin Mujin, Omerbašić, 1321. (1903/04) Hüve l-Ĥayyu l-Bākī | el-merĥüm Muĵaga | bin Muyo 'Ömerbašić | ğafere l-lāhu lehü ve li-vālideyhi | rüĥ-iĉin El-fātiĥa | sene 1321 |
- 14) Safija Omerbašić, 22. muĥarrem 1377. (19.8.1957) merĥümetün ve maġfüretün | lehā 'Omerbašić | Šafija | matet fi 22 muĥarrem 1377 |¹⁵
- 15) Ajiša Omićević, supruĝa Alagi na, 1354. (1935/36) merĥüma Āyiša zev | ci Ālāĝā | vefāt fi | sene 1354 |¹⁶
- 16) Salih, sin Husejnov, Rakman, 1292. (1875/76)

- Hüve l-Ĥallaku | l-Bākī el-merĥümü | ve l-maġfüru | lehü Šalih bin Hüseyin | Rakman ğafere l-lāhu | lehü ve li-vālideyhi | rüĥuna El-fātiĥa | sene | 1292 |
- 17) Mustafa, sin Hamedov (?), Omerbašić, 1309. (1891/92) Hüve l-Ĥayyu l-Bākī | el-merĥümü ve l-maġfüru lehü | Muştafa bin Hamed¹⁷ | 'Ömerbašić | ğafere l-lāhu lehü | ve li-vālideyhi | rüĥuna El-fātiĥa | sene 1309 |
- 18) Alaga, sin Mustafin, Omerbašić, 1336. (1917/18) Hüve l-Ĥayyu l-Bākī | el-merĥümü ve l-maġfüru | lehü 'Alaĝa bin | Muştafa 'Ömerbašić | ğafere l-lāhu lehü | ve li-vālideyhi | rüĥuna | El-fātiĥa | sene 1336 |
- 19) Paša Mehić, 30.01.1952. merĥümetün | ve maġfüretün | lehā | Mehić Paša | li-llāhi El-fātiĥa |¹⁸
- 20) Husejin, sin Dervišov, Šabanović, 1351. (1932/33) Hüve l-Ĥayyu l-Bākī | el-merĥümü ve l-maġfüru lehü | Hüseyin bin Derviš |

- Šabanović | rüĥ-iĉin El-fātiĥa | sene 1351 |
- 21) Hasan, sin Alijin, Mehić, 1345. (1926/27) Hüve l-Ĥayyu l-Bākī | el-merĥümü ve l-maġfüru | Hasan ibn-i 'Alī | el-müteveffā Me'ĥiĉ ğafere l-lāhu lehü ve li-vālideyhi | rüĥuna | El-fātiĥa | sene 1345 |
- 22) Mehmed, sin mula Mustafin, Halilović, 1307. (1889/90) Hüve l-Ĥayyu l-Bākī | el-merĥümü ve l-maġfüru | Mehmed bin munlā Muştafa | Ĥalilović rüĥuna | Fātiĥa | sene 1307 |
- 23) Ibrahim Pužić, [13]12 (1894/95) Hüve l-Ĥayyu l-Bākī | el-merĥümü ve l-maġfüru | lehü İbrāĥim Buziĉ | rüĥuna | El-fātiĥa | sene 12 |
- ¹⁴ Ispod: 22. X 1957.
¹⁵ Ispod: 19 VIII | 1957 | OMERBAŠIĆ | SAFIJA |
¹⁶ Ispod: OMIĆEVIĆ | AJIŠA ŽEŃ NA ALAĖE |
¹⁷ Smatram da ovo ime treba čitati kao Hamed, ali nisam potpuno siguran u to.
¹⁸ Ispod: MEHIĆ PAŠA | žena | ALAĖE | 30.1.1952 |

18

19

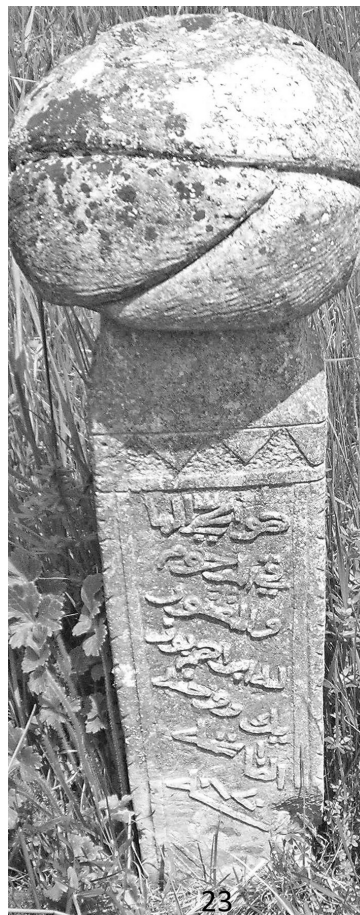
20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

24) Mustafa, sin Ismailov, Puzić, 1294. (1877/78)
Hüve| el-merhümü| el-mağ-
fūr| Muṣṭafā| bin İsmā'il|

Buzić rüḥuna| El-fātiḥa| sene
1294||
25) Hatidža, kći Husejnova, Ha-
džić, 1316. (1898/99)

Hüve l-Hayyu l-Bākī el-mer
|ḥüme ve l-mağfüre| lehā
Ḥadice bint-i| Hüseyñ Ḥacić|
rüḥuna El-fātiḥa| sene 1316||
26) Husejn, sin Hasanov, Plavić,
1335. (1916/17)

Hüve l-Bākī el-merhüm|
Hüseyñ bin Hasan| Plavić|
rüḥ-için El-fātiḥa| sene 1335||
27) Osman, sin ...?, Porobić?,
1312. (1894/95)

Hüve l-Hayyu l-Bākī| el-
-merhümü ve l-mağfü| ru
lehu 'Oṣmān bin| ...? Boro-
bić?| ğafere l-lāhu lehü ve| li-
vālideyhi rüḥuna| El-fātiḥa|
sene 1312||¹⁹

28) Omer, sin Osmanov, Podgo-
rić, 1316. (1898/99)
Hüve l-Hayyu l-Bākī| el-
-merhümü ve l|-mağfüru
lehü 'Ömer ibn-i 'Oṣmān|
Bodgorić| ğafere l-lāhu lehü
ve li-vālidey|hi rüḥuna El-
-fātiḥa| sene 1316||

¹⁹ Nišan je obrastao gustom sitnom ma-
hovinom. Prezime bi se najprije moglo
čitati kao Borobić (Porobić), ali nisam
potpuno siguran u to.

- 29) Osman, sin Mehin, Podgorić, 1306. (1888/89)
 Hüve l-Hayyu l-Bākī | el-merhūmu el-mağfūr | ‘Osmān bin Me’ho | Bodgorić rū | huna El-fātiha | sene 1306 ||
- 30) Husejn, sin Mehmedov, Karić, 1317. (1899/1900)
 Hüve l-Hayyu l-Bākī | el-merhūmu ve l-mağfūru | lehū Hüseyn bin Mehmed | Karić rūhuna | El-fātiha | sene 1317 ||
- 31) Fatima, kći Ibrahimova(?), Čaušević, 1267. (1850/51)
 el-merhūme ve l-mağfūre Fātime bint-i | İbrāhīm(?) Çavuşević rūhlar | için El-fātiha | sene 1267 ||
- 32) Husejn, sin Ibrahimov, ...?, 1238. (1822/23)
 küntü | emsi mişleke | tekūnu gaden mişli | fe-’tebirū yā ūli | l-elbāb merhūmun | ve mağfūrun lehū Hüseyn | ibn-i İbrāhīm...? ||
- 33) Mustafa, sin mula Hamzin, Hamzić, 1306. (1888/89)
 Hüve l-Hayyu l-Bākī | el-merhūmu ve l-mağfūr | Muştafā bin munlā Hamza | Hamzić rūhuna | Fātiha | sene 1306 ||

Zaključak

U ovom radu predstavljeni su natpisi na 33 nišana koji se nalaze u jednom od dvaju grebalja u središtu Odžaka. Većina natpisa napisana je arapskim pismom na osmanskom i arapskom jeziku, a tek manji dio napisan je arabicom na

bosanskom jeziku. U ovome greblju nalazi se i najstariji natpis u Odžaku koji potječe iz 1174. (1760/61) godine. Natpisi na nišanima slijede u najvećem broju slučajeva uobičajenu diplomatsku formulu: zazivanje Božijeg imena, traženje Božijeg oprosta grijeha, poziv

da se za dušu umrle osobe i duše njezinih roditelja prouči Fatiha i datum smrti. U greblju su ukopani muškarci i žene iz devetnaest porodica. Za jednog pojedinca moglo se utvrditi da je porijeklom bio iz Sapca, a za jednog da je iz Zvornika došao u Odžak.

Literatura

- Neobjavljeni izvori*
 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul, Nüfus Defteri No. 5898
- Objavljeni izvori*
 Sokolović, Osman A. (1972). Pjesnik Aga-dede iz

- Dobor-grada o svome zavičaju i pogibiji Osmana II. *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, broj 1, Sarajevo, 1972, str. 5–34.
- Nametak, Fehim (1996). Institucija nekibu-l-ešrafa u Bosni i Hercegovini. *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, broj 17–18, Sarajevo, 1996, str. 253–257.

الموجز

نديم زاهروفيتش

النقوش العثمانية والعربية والبوسنية على شواهد القبور في أوجاك

يقدم المقال 33 نقشا موجودا في شواهد القبور في إحدى المقبرتين الوقيتين وسط مدينة أوجاك. من بينها أقدم نقش في أوجاك، والذي يعود تاريخه إلى 1174 هـ (1760/1761 م) ووفق النقوش، دفن في هذه المقبرة أفراد من عوائل: بيربيتش، مچيكوفيتش، بركيتش، تشاتيتش، ميهيتش، عميراغيتش، عمرباشيتش، أوميشيفيتش، شعبانوفيتش، خليلوفيتش، بوزيتش، بلافيتش، بورويتش، بودغوريتش، حمزيتش، أبوبكيراغيتش، أورداغيتش. والنقوش مكتوبة باللغة العثمانية والعربية والبوسنية. ويهدف هذا العمل إلى جعل مضمون النقوش متاحا للباحثين الذين لا يتقنون هاتين اللغتين ولا اللغة البوسنية المكتوبة بالأبجدية العربية التي كتبت بها النقوش باللغة البوسنية. والمراد أيضا المحافظة على أدلة وجود شواهد القبور والنقوش، والتي يمكن أن تختفي بسبب البلى والتلف والإهمال.

الكلمات الرئيسية: أوجاك، المقبرة، شواهد القبور، النقوش.

Summary

OTTOMAN, ARABIC AND BOSNIAN EPITAPHS
ON GRAVESTONES IN ODŽAK (I)

The paper presents 33 epitaphs on the gravestones in one of the two graveyards existent in the centre of Odžak. Amongst these is the oldest inscription on a tombstone in Odžak dating back to the year (1760/61-hijri). According to the inscriptions, members of the following families were buried in this graveyard: Berbić, Medžiković, Sejdić, Brkić, Čatić, Mehić, Omeragić, Omerbašić, Omićević, Šabanović, Halilović, Pužić, Plavić, Porobić, Podgorić, Hamzić, Ebubekiragić and Ordagić. The epitaphs are written in Ottoman, Arabic, and Bosnian languages. The aim of the article is to make the text of the inscriptions available to those researchers who are not familiar with these two languages nor with Arebica (the text written in Bosnian language with Arabic alphabets). We also made an attempt to preserve the memory of these tombstones as it is quite likely these would be lost due to inadequate or, rather lack of care.

Keywords: Odžak, graveyard, tombstones, epitaphs